

Beleidsmonitoring van vogels
in het kader van ANLb in
2016:
verantwoording en eerste
evaluatie

Rob Vogel,
Arjan Boele,
Menno Hornman,
Wolf Teunissen,
Chris van Turnhout,
Jan-Willem Vergeer &
Dirk Zoetebier

Sovon-rapport 2016/52

Beleidsmonitoring van vogels in het kader van ANLb in 2016: verantwoording en eerste evaluatie

Rob Vogel, Arjan Boele, Menno Hornman, Wolf Teunissen, Chris van Turnhout, Jan-Willem Vergeer en Dirk Zoetebier.

Sovon-rapport 2016/52
Dit rapport is samengesteld
in opdracht van

Werkt voor provincies

Colofon

© SOVON Vogelonderzoek Nederland 2016

Dit rapport is samengesteld in opdracht van BIJ12 (opdracht met kenmerk BIJ12.2016.0302.NIB)

Illustratie omslag: Olaf Klaassen

Wijze van citeren: Vogel R., Boele A., Hornman M., Teunissen W., van Turnhout C., Vergeer J.W. & Zoetebier, D. 2016. Beleidsmonitoring van vogels in het kader van ANLb in 2016: verantwoording, eerste evaluatie en aandachtspunten. Sovon-rapport 2016/52. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.

ISSN: 2212-5027

Niets uit dit rapport mag worden vermenigvuldigd en/of openbaar worden gemaakt d.m.v. druk, fotokopie, microfilm, of op welke andere wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van Sovon en/of opdrachtgever.

Inhoud

Managementsamenvatting.....	2
1. Inleiding.....	3
2. Monitoring van broedvogels in steekproefgebieden	4
2.1 Uitgangspunten.....	4
2.2 Monitoringinspanningen in 2016.....	4
2.3 Evaluatie	6
3. Werven en opleiden van monitoringvrijwilligers	7
3.1 Uitgangssituatie.....	7
3.2 Verrichte inspanningen en resultaten	7
3.3 Evaluatie	7
4. Monitoring zeldzame broedvogels en kolonievogels.....	8
4.1 Uitgangssituatie.....	8
4.2 Verrichte inspanningen en resultaten.	8
4.3 Evaluatie	9
5. Monitoring van Watervogels.....	10
5.1 Uitgangssituatie.....	10
5.2 Verrichte inspanningen en resultaten.	10
5.3 Evaluatie.....	12
6. Monitoring van Wintervogels	13
6.1 Uitgangssituatie.....	13
6.2. Verrichte inspanningen en resultaten	13
6.3 Evaluatie	13
7. Monitoring via Meetnet Nestkaarten.....	14
7.1 Uitgangssituatie.....	14
7.2 Verrichte inspanningen en resultaten	14
7.3 Evaluatie.....	15
8. Conclusies en aandachtspunten.....	16
8.1 Conclusies.....	16
8.2 Aandachtspunten.....	16
9. Literatuur	17
Bijlage I. Voortgangsrapportage Nestkaarten voor BC-NEM.....	18

Managementsamenvatting

In dit rapport zijn de werkzaamheden en resultaten beschreven van de landelijke beleidsmonitoring van vogels in het kader van ANLb. Hierbij wordt voortgeborduurd op de landelijke monitoring in het kader van het Netwerk Ecologische Monitoring, en het in dat kader opgebouwde netwerk van vrijwillige vogeltellers. De beleidsmonitoring richt zich op de ontwikkeling van relevante vogelsoorten in gebieden met ANLb en het verschil in ontwikkeling tussen gebieden met en zonder ANLb.

De monitoring omvat de volgende componenten

1. Monitoring van broedvogels via steekproefgebieden
2. Werven en opleiden van monitoringvrijwilligers
3. Monitoring van relevante zeldzame soorten broedvogels en kolonievogels
4. Aanpassingen in de landelijke monitoring van watervogels
5. Monitoring van de relevante soorten wintervogels in de relevante gebieden
6. Monitoring via het Meetnet Nestkaarten (nestsucces) van relevante soorten

Monitoring van broedvogels in steekproefgebieden

Het aantal relevante steekproefgebieden is met 185 toegenomen tot ca. 1.040. In januari 2016 is geconcludeerd dat er nog meetpunten nodig zijn in Gelderland, Limburg, Overijssel, Utrecht en Zeeland om betrouwbare trends te kunnen vaststellen van soorten die vooral in het leefgebied Droge doeradering voorkomen. Waarschijnlijk zijn de knelpunten in Gelderland en Zeeland opgelost. Daarmee ligt de monitoring schema om in enkele jaren naar het gewenste aantal meetpunten toe te groeien.

Werven en opleiden van monitoringvrijwilligers

Naast extra coördinatie van bestaande tellers om te sturen op gerichte monitoring in agrarisch gebied is het van belang om te zorgen voor aanwas van nieuwe tellers om de inspanningen op peil te houden. Met het oog hierop zijn interactieve instructievideo's ontwikkeld, is het cursusaanbod aangepast en zijn lezingen en cursussen bij vogelwerkgroepen gegeven. Het is nog te vroeg om aan te geven wat de inspanningen hebben opgeleverd. Dat zal in 2017 en 2018 duidelijk worden. Het aantal deelnemers aan wintertellingen lijkt al toe te nemen (zie verder).

Monitoring van zeldzame broedvogels en kolonievogels

Een aantal doelsoorten komt in zeer lage aantallen dan wel geconcentreerd als broedvogel voor, en worden daarom landdekkend of in zeer grote steekproefgebieden geteld. De huidige steekproeven zijn voor de meeste van deze soorten waarschijnlijk al voldoende. Gegevens uit de nieuwe Vogelatlas zullen gebruikt worden om te bepalen of substantiële vestigingen in het boerenland over het hoofd zijn gezien. Op de bijeenkomst van de begeleidingscommissie is afgesproken dat die beoordeling in januari zal plaatsvinden, na actualisatie van het GIS-bestand met ANLb-overeenkomsten.

Aanpassingen in de landelijke monitoring van Watervogels

De opdracht behelst het aansporen van tellers om waarnemingen van vier soorten wintervogels in te tekenen op de locatie binnen de relevante telgebieden. Via mailings en nieuwsbrieven zijn tellers benaderd. Intekenen gebeurt in het veld vooral op papier. Deze wordt door de waarnemer ingevoerd via het onlineportal of na de telling opgestuurd en verwerkt. Vanaf november is het mogelijk om via een ontwikkelde applicatie met tablet of smartphone direct in het veld waarnemingen in te voeren. Dit vergemakkelijkt het intekenen aanzienlijk.

Monitoring van Wintervogels

Het PTT-project, ook wel aangeduid als het Meetnet Wintervogels, richt zich op terrestrische wintervogels. In 2016 is een analyse uitgevoerd van de telroutes die voor de doelsoorten relevant zijn, en van de strata waar extra routes gewenst zijn. Er bleken nog minimaal 26 telroutes (met elk 20 telpunten) extra nodig. Vervolgens is gestuurd op extra routes in onderbemonsterde strata, en op het (wederom) geteld krijgen van de relevante routes. De werving blijkt succesvol. Inmiddels zijn 48 routes nieuwe of opnieuw getelde routes in ANLb-gebied ondergebracht bij tellers. Naar verwachting zijn de meeste routes medio januari 2017 ingevoerd.

Monitoring via het Meetnet nestkaarten

Bij twee nachactieve doelsoorten (Steenuil en Kerkuil) verloopt de monitoring via het Meetnet nestkaarten. Bij de Steenuil is de bijsturing is goede samenwerking met de expertgroep in gang gezet. Bij de Kerkuil ook, maar hier zullen nog aanzienlijke inspanningen nodig zijn op het organisatorische en administratieve vlak.

1. Inleiding

In 2016 is de landelijke beleidsmonitoring van vogels in het kader van ANLb opgestart. De monitoring wordt uitgevoerd door Sovon in opdracht van BIJ12, waarbij wordt voortgeborduurd op de landelijke vogelmonitoring in het kader van het Netwerk Ecologische Monitoring (NEM). De beleidsmonitoring is ingericht op basis van de volgende meetdoelen: 1) ontwikkeling van relevante vogelsoorten in aantal en/of verspreiding in gebieden met ANLb en 2) verschil in ontwikkeling in aantal en/of verspreiding van deze vogelsoorten tussen gebieden met en zonder ANLb.

De monitoring wordt uitgevoerd door het netwerk van vrijwillige vogeltellers. De voorbereiding van landelijke monitoring die wordt uitgevoerd door een groot vrijwilligerscorps begint normaliter in het najaar ervoor. Omdat de opdracht pas medio april kon worden verleend is 2016 te beschouwen als een aanloopjaar, waar het de broedvogelonderdelen betreft (zie verder).

De voortgang is aan de hand van een voortgangsverslag besproken door de begeleidingscommissie voor beleidsmonitoring van vogels in het kader van ANLb. De opdracht voorziet ook in een eindverantwoording, dat wil zeggen een rapport waarin de volgende aspecten worden belicht:

- De uitgangssituatie
- Het aantal geselecteerde en daadwerkelijk gemonitorde meetpunten
- Overige verrichte inspanningen en resultaten
- Evaluatie: algemene beschouwing van de opzet, knelpunten of potentiële knelpunten en aanbevelingen ter verbetering van de werkwijze of opzet

Dit gebeurt per monitoringonderdeel en vervolgens in samenhang. De monitoring valt uiteen in zes onderdelen:

- Coördinatie/uitvoering van de monitoring van broedvogels in relevante steekproefgebieden (BMP/MAS)
- Het werven en opleiden van monitoringvrijwilligers.
- Coördinatie/uitvoering van de monitoring van relevante zeldzame broedvogels/kolonievogels.
- Aanpassingen in de landelijke monitoring van watervogels.
- Monitoring van de relevante soorten wintervogels in de relevante gebieden.
- Uitvoering monitoring via meetnet nestkaarten.

In de volgende hoofdstukken is per onderdeel ingegaan op de werkzaamheden. In hoofdstuk 8 zijn de vorderingen in samenhang beschouwd.

De monitoring is vanuit BIJ12 begeleid door Ruud Bink en Linde Gommers. De begeleidingscommissie was samengesteld uit Ruud Bink (BIJ12/WOT), Linde Gommers (BIJ12), Leo Soldaat (CBS) en Robbert Wolf (provincies).

2. Monitoring van broedvogels in steekproefgebieden

2.1 Uitgangspunten

Het ANLb-broedvogelmeetnet heeft tot doel om op landelijke schaal de effectiviteit van het ingezette beleid te beoordelen. Uit de meetplannen die ten grondslag liggen aan het meetplan voor de ANLb-monitoring is naar voren gekomen dat voor betrouwbare uitspraken over de effectiviteit tenminste 80 positieve BMP-meetpunten nodig zijn van de inrichtingssoorten (tabel 1) binnen de strata “beschikt gebied” en “overig agrarisch gebied”. Naast BMP-meetpunten kunnen er ook MAS-meetpunten worden gebruikt. Voor de berekening van het aantal benodigde meetpunten zijn deze omgerekend naar een BMP-meetpunt. Een meetpunt wordt als “beschikt” gelabeld als het voor tenminste 90% binnen beschikt gebied is gelegen, terwijl het als “referentie” wordt gelabeld als het geen enkele overlap vertoont met beschikt gebied.

Meetpunten die aan geen van beide voorwaarden voldoen worden als “mix” aangeduid en vormen op grond van de vigerende criteria geen onderdeel van het ANLb-meetnet. De inrichting van het ANLb-meetnet is verder dusdanig dat de meetpunten verspreid over de provincies gelegen zijn. Het doen van uitspraken op provinciale schaal is echter geen meetdoel, daarvoor zijn extra inspanningen vereist.

De hiervoor beschreven analyse leidde er toe dat er in totaal 60 meetpunten extra moeten komen in beschikt gebied binnen de provincies Gelderland, Limburg, Overijssel, Utrecht en Zeeland. Deze meetpunten worden primair gezocht binnen het leefgebied droge dooradering, aangezien het tekort aan meetpunten vooral bij soorten van dit leefgebied wordt gevonden.

Tabel 1. Overzicht ANLb-inrichtingssoorten

Braamsluiper	Grote lijster	Patrijs	Torenavalk
Geelgors	Grutto	Ringmus	Tureluur
Gele kwikstaart	Kievit	Scholekster	Veldleeuwerik
Graspieper	Kneu	Spreeuw	Wulp

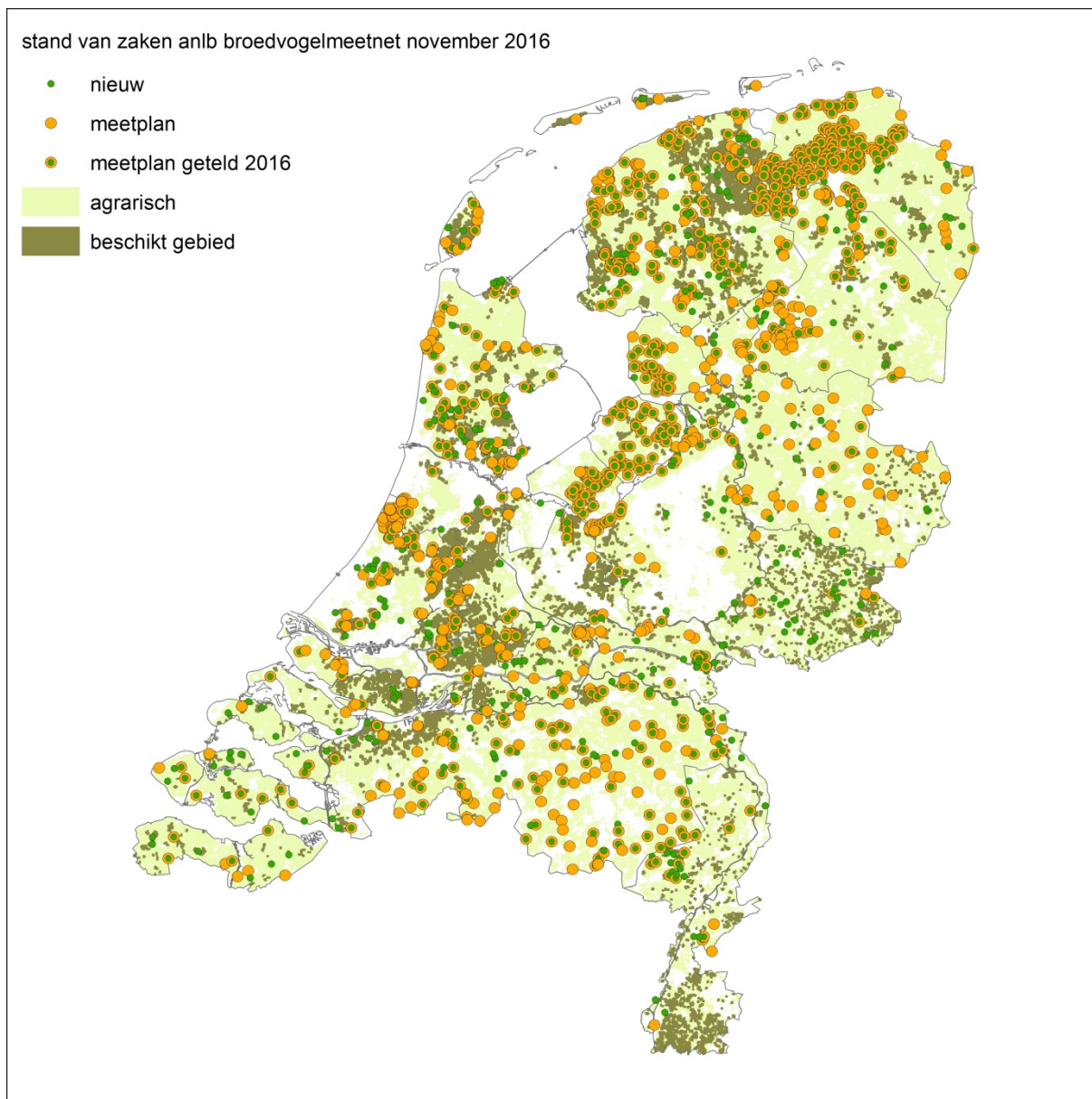
2.2 Monitoringinspanningen in 2016

In tabel 2 is een overzicht gegeven van het aantal meetlocaties (‘BMP-telgebieden’, MAS-meetpunten zijn daarvoor omgerekend naar BMP-telgebieden) dat in 2016 voor het eerst geteld is én voldoet aan de voorwaarden voor “beschikt” of “referentie”. Dit is geen definitief beeld omdat nog niet van alle telgebieden de gegevens zijn ingevoerd.

Tabel 2. Het totaal aantal meetlocaties (uitgedrukt in BMP-telgebieden) dat beschikbaar is voor ANLb-monitoring per provincie en in welke provincies nog extra meetlocaties gevonden moeten worden om het ANLb-meetnet compleet te maken. Daarnaast is aangegeven hoeveel nieuwe meetlocaties per provincie er in 2016 zijn bijgekomen die bijdragen aan het ANLb-meetnet en is met groen en rood aangegeven in welke provincies het aantal meetlocaties nu toereikend is of waar nog nieuwe meetlocaties gevonden moeten worden.

provincie	beschikbaar t/m 2015	nog nodig	nieuw in 2016
Drenthe	76	0	17
Flevoland	13	0	1
Friesland	117	0	34
Gelderland	88	10	34
Groningen	68	0	21
Limburg	20	15	7
Noord-Brabant	146	0	15
Noord-Holland	87	0	17
Overijssel	57	15	9
Utrecht	12	10	2
Zeeland	21	10	13
Zuid-Holland	154	0	15
Totaal	859	60	185

Op basis van deze nieuwe meetlocaties en bestaande meetlocaties waarvan al data zijn ontvangen in 2016, aangevuld met een inschatting van de bijdragen door provinciale meetnetten op basis van de inzet in 2015, is figuur 1 gemaakt. Hiermee wordt een ruimtelijk beeld geschetst van de meetinspanningen. In Groningen en Flevoland wordt gewerkt met MAS. In een aantal provincies worden niet alle meetlocaties jaarlijks geteld (bijv. Zuid-Holland of Noord-Brabant). Daarom wordt verwacht dat er geen gegevens uit een deel van de meetlocaties in 2016 is verzameld zoals uit het kaartbeeld is af te leiden.

Figuur 1. Stand van zaken ANLb-broedvogelmonitoring per 30-11-16. In de figuur is de ligging van het agrarisch gebied weergegeven met daarbinnen het beschikte gebied. Verder zijn de meetpunten van het ANLb-meetnet aangegeven en per meetpunt of het in 2016 is geteld. Hiervoor zijn de bijdragen vanuit de provincies ingeschat op basis van de inspanningen in voorgaande jaren. Nieuwe meetpunten die kunnen bijdragen aan het meetnet, maar geen onderdeel uitmaakten van het meetplan zijn als nieuw weergegeven.

De informatie kan een te positief beeld geven. De meetpunten zijn voor een deel nog niet gevalideerd, wat kan betekenen dat ze niet door de kwaliteitstoets komen. Zo kan het zijn dat niet alle relevante soorten (goed) geteld zijn (zie ook hierna). Verder kan het handelen om eenmalig te tellen meetpunten. Wel is duidelijk dat er van de vijf provincies waar nieuwe meetpunten nodig waren in gebieden waar soorten van de droge dooradering voorkomen, er in Gelderland en Zeeland belangrijke vorderingen zijn geboekt. In Limburg, Overijssel en Utrecht zijn er nog uitdagingen.

De te hanteren soortenlijst is een belangrijk aandachtspunt. Als basismethode binnen het ANLb is gekozen voor de BMP-B variant. Deze is dusdanig aangepast dat de ANLb-soorten hiermee gevolgd kunnen worden. Een deel van de provincies heeft voor de soortenlijst nog niet aangepast. Dat is ook niet onlogisch omdat de BMP-handleiding hiervoor aangepast moest worden en dat was niet meer mogelijk bij aanvang van het seizoen 2016. Een aantal provincies heeft hier echter al vroegtijdig op ingespeeld. De MAS-methode richt zich in principe op elke soort.

Bij het opstellen van het meetplan voor de ANLb-monitoring is uitgegaan van de ligging van de ANLb-overeenkomsten die in januari 2016 bekend waren. Op basis daarvan is een kaartbeeld gemaakt van het beschikt gebied (figuur 1). Zie voor een beschrijving van de methodiek het achtergronddocument. Uit het basisbestand met de ligging van de ANLb-overeenkomsten werd duidelijk dat in sommige delen van Nederland dat waarschijnlijk nog niet volledig was. Daarom is nog een poging ondernomen een inschatting te geven van het te verwachten beheer in die regio's op basis van SNL-A contracten, waarbij wordt aangenomen dat het merendeel van die contracten binnen de door de provincies aangegeven leefgebiedbegrenzingsen zal worden voortgezet via ANLb-overeenkomsten. Het bleek echter niet mogelijk zo'n bestand aan Sovon te leveren. Door de begeleidingscommissie is besloten om de begin 2016 uitgevoerde exercitie nogmaals te herhalen in januari 2017, en wel op basis van de *huidige* stand van zaken met de ligging van ANLb-overeenkomsten en nog doorlopende SNL-A contracten binnen het leefgebied. In aanvulling daarop is het wenselijk een bestand te krijgen met de ligging van alle overige beheercontracten binnen het agrarisch gebied (SNL-N, beheermaatregelen in het kader van de KRW, enz.). Hiermee kan preciezer worden vastgesteld wat het beschikte gebied is binnen Nederland en welke delen van het agrarisch gebied als referentie kan dienen voor het vaststellen van de effectiviteit van het ANLb.

2.3 Evaluatie

In het eerste jaar zijn er al belangrijke vorderingen geboekt. Er is alleen nog een knelpunt bij broedvogelsoorten die kenmerkend zijn voor het leefgebied Droge Dooradering. Nog niet van al deze soorten kunnen goede landelijke uitspraken worden gedaan over de situatie in en rondom beheerde gebieden (er zijn al wel voldoende referentiegebieden). In januari 2016 is geconcludeerd dat er nog meetpunten nodig zijn in Gelderland, Limburg, Overijssel, Utrecht en Zeeland. Waarschijnlijk zijn de knelpunten in Gelderland en Zeeland al opgelost. Daarmee liggen we om schema om in drie jaar tijd naar het gewenste aantal meetpunten toe te groeien.

Wellicht ten overvloede vermelden we dat de ANLb-monitoring zich richt op het totale effect van het ANLb-beheer zonder onderscheid naar leefgebiedtypen.

3. Werven en opleiden van monitoringvrijwilligers

3.1 Uitgangssituatie

Naast extra coördinatie van bestaande tellers om te sturen op gerichte monitoring in agrarisch gebied is het van belang om te zorgen voor voldoende aanwas van nieuwe tellers om de gewenste monitoring inspanningen op peil te kunnen houden of brengen. Dat is zeker in agrarisch gebied een uitdaging omdat grote delen daarvan tegenwoordig uit vogelarm habitat bestaan. Investing in de werving en opleiding van het tellerscorps is dus van groot belang, en ook essentieel voor succesvolle ANLb-monitoring. Voor de opleiding van nieuwe tellers zijn in het recente verleden cursussen ontwikkeld, waar een deel van de nieuwe tellers gebruik van zal maken. Veel aspirant-tellers draaien eerst mee in bestaande telgroepen, en worden daarin opgeleid.

3.2 Verrichte inspanningen en resultaten

Met het oog op het werven, binden en opleiden van vrijwilligers zijn de volgende werkzaamheden verricht:

- In het broedseizoen van 2016 zijn interactieve instructievideo's ontwikkeld voor BMP (2) en MAS (1) met vragen en antwoorden. Deze worden via internet (het Sovon/NEM-portal) aangeboden aan de vrijwilligers ten behoeve van introductie en bijscholing. Deze zijn vanaf 26 november te raadplegen op <https://www.sovon.nl/nl/BMP> en <https://www.sovon.nl/nl/MAS>.
- De instructievideo voor het PTT (monitoring wintervogels) wordt in december opgenomen en is in januari 2017 gereed (deze video kan alleen in de winter worden opgenomen). Het kan daarmee de werving- en opleidingsinspanning voor PTT komende jaren ondersteunen.
- Het up-to-date maken van de cursusinformatie op de website en een wervend artikel over het cursusaanbod in Sovon-Nieuws nr. 4
- Een wervende mailing naar alle vogelwerkgroepen in Nederland
- Presentatie en discussie over werven van vrijwilligers tijdens de ledenraadsvergadering van Sovon op 31 oktober
- Verzorgen van lezingen en instructieavonden in het najaar en winterhalfjaar van 2016/2017, dus feitelijk effectief voor het broedseizoen in 2017. In 2016 zijn al verschillende cursussen en lezingen gegeven die bedoeld waren om BMP- en MAS-tellers op te leiden om aan de slag te gaan in voor het ANLb relevante gebieden (regulier agrarisch gebied). Het ging om BMP-avonden in Voorhout, Tiel, Bergschenhoek, Amersfoort, Oss, Grave, Waalre Almere, Schijndel en Oirschot. In Leeuwarden werd een MAS-cursus georganiseerd.

Werkzaamheden in de komende maanden (winter/vroege voorjaar)

- Organiseren van een interne lezingsessie, waarbij de lezing en cursusgevers elkaar feedback geven over te verwachten effectiviteit, verbeterpunten e.d. (wervende karakter etc.)
- Het daadwerkelijke geven van cursussen in Groningen (BMP)
- De (opzet voor) de monitoring van de effectiviteit van lezingen en cursussen
- Extra berichten in nieuwsbrieven over de voor ANLb relevante tellingen en regio's

3.3 Evaluatie

Het is nu nog te vroeg om aan te geven of de instructievideo's aan de verwachting voldoen. Omdat het inspeelt op de toenemende beeldcultuur is de verwachting dat de instructievideo's een prima ondersteuning zijn voor het onder de knie krijgen van de basisbeginselen van de telmethodieken (naast de handleiding). Daarnaast geven de video's natuurlijk letterlijk een goed beeld van wat deelname aan BMP, MAS en PTT inhoudt. Deze extra impuls aan werving- en opleidingsactiviteiten laat zien dat het geven van lezingen en cursussen daadwerkelijk leidt tot nieuwe waarnemers. Ook het effecten van de cursussen en lezingen is nog onduidelijk, behalve bij PTT (zie aldaar).

4. Monitoring zeldzame broedvogels en kolonievogels

4.1 Uitgangssituatie

Een aantal ANLb-doelsoorten komt in Nederland in lage aantallen dan wel geconcentreerd (kolonies) als broedvogel voor (tabel 3). Deze soorten worden al gemonitord in het kader van het Meetnet Broedvogels (NEM). Voor deze groep van soorten gebeurt dat landdekkend of in grote steekproeven. In het kader van de ANLb-beleidsmonitoring is het van belang dat de steekproef voldoende groot is in de relevante strata om te voldoen aan de geformuleerde meetdoelen, dat de informatie tijdig c.q. snel beschikbaar komt, dat de informatie voldoende nauwkeurig beschikbaar komt (alle soorten) en dat er gestuurd wordt op de volledigheid van de monitoring in relevante gebieden.

Tabel 3. Voor ANLb relevante doelsoorten (broedvogels) die zeldzaam zijn of in kolonies voorkomen (zz=zeldzaam, kol=kolonievogel) alsmede de leefgebieden waarvoor ze als doelsoort zijn aangewezen. *toegevoegde soort ten opzichte van de soortselectie die in de monitoringplannen gehanteerd is.

Broedvogels	cat	Open grasland	Open akkerland	Droge dooradering	Natte dooradering
Bontbekplevier*	zz	x	x		
Bruine Kiekendief*	zz		x		
Grauwe Gors	zz		x		
Grauwe Kiekendief	zz		x		
Grauwe Klauwier	zz			x	
Huiszwaluw	kol		x	x	x
Kemphaan	zz	x			
Kerkuil	zz		x	x	x
Kluut*	zz		x		
Korhoen*	zz			x	
Kramsvogel	zz			x	
Kwartelkoning	zz	x	x		
Oeverzwaluw*	kol		x		
Paapje	zz	x			
Purperreiger	kol	x			x
Roek	kol	x	x		
Steenuil	zz		x	x	x
Velduil	zz	x	x	x	
Visdief*	kol	x			
Zwarte Stern	kol	x			x

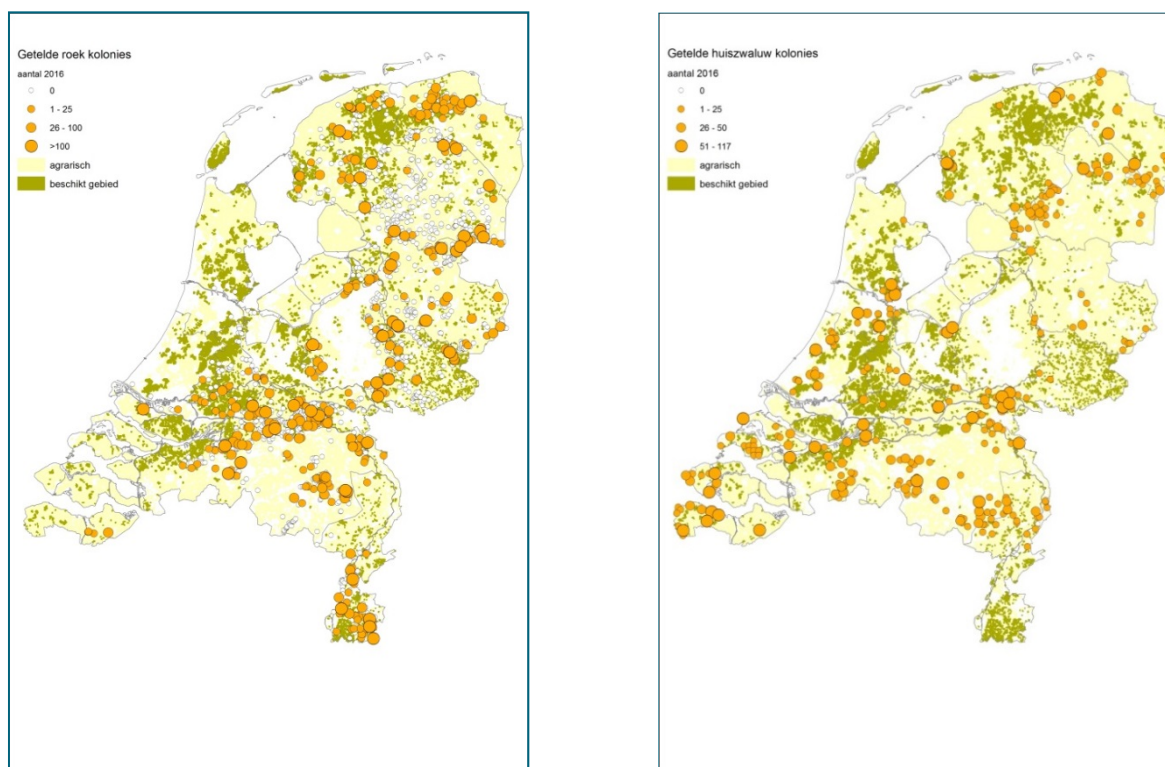
4.2 Verrichte inspanningen en resultaten.

Om te analyseren of de steekproeven waarover we nu binnen het NEM beschikken ook voldoende groot en representatief zijn voor de beantwoording van de ANLb-meetvragen, hebben we eerst een onderverdeling gemaakt van de soorten in tabel 3.

- Van de soorten *Grauwe Gors*, *Grauwe Kiekendief*, *Kluut*, *Korhoen*, *Kwartelkoning*, *Purperreiger*, *Velduil* en *Visdief* wordt elk jaar meer dan 90% van de landelijke populatie geteld (Boele *et al.* 2016). Met deze gegevens moet het in principe dus ook mogelijk zijn de ANLb-vragen te beantwoorden, al zijn sommige soorten waarschijnlijk te zeldzaam in agrarisch gebied om eventuele verschillen tussen geschikt en ongeschikt gebied statistisch hard te maken. Dat geldt in het bijzonder voor *Grauwe Gors*, *Kemphaan* en *Korhoen*.
- Van bovengenoemde soorten moeten we deze winter nog wel kijken of de data ook voldoende nauwkeurig voor ANLb beschikbaar komt, dat wil zeggen minimaal op territoriumniveau, om de koppeling tussen wel en niet geschikt gebied te kunnen maken. Onze inschatting is dat dit voor de meeste soorten voor de grote meerderheid wel het geval is. Met name voor gebiedskolonies van *Visdief* en *Kluut* (delen van polders als telgebiedbegrenzing) is dit in mindere mate het geval. Voor relevante gebieden waar de gegevens nog niet op stipniveau worden verzameld, zullen tijdig voor komend broedseizoen de tellers worden benaderd om dit alsnog voor elkaar te gaan krijgen.

- Voor de overige zeldzame soorten en kolonievogels wordt jaarlijks 71-90% van de landelijke populatie geteld, met uitzondering van Huiszwaluw en Bruine Kiekendief (40-70%). Voor deze soorten zijn we bezig om te bepalen in hoeverre de huidige steekproeven in agrarisch gebied al voldoende zijn. Deze actie gaan we na overleg met de opdrachtgever (zie notulen BC-bijeenkomst) afronden in januari 2017, als de nieuwe ANLb-begrenzing beschikbaar is. Voor Roek en Huiszwaluw zijn ter illustratie de voorlopige resultaten gegeven, zie figuur 2a en 2b. Tot op heden zijn voor de Roek in 2016 71 kolonies (2.476 nesten) in geschikt gebied doorgegeven en 273 (10.729) in referentiegebied. In Drenthe en Overijssel zijn maar weinig kolonies in ANLb-gebied beschikbaar, maar in deze provincies is maar een kleine oppervlakte als zodanig begrensd. Voor de Huiszwaluw zijn in 2016 47 kolonies (1.355 nesten) in geschikt gebied doorgegeven en 241 kolonies (5.345 nesten) in referentiegebied. Vooral in geschikt gebied zijn nog aanvullingen nodig, met name in Drenthe, Overijssel, Friesland, Groningen en Limburg. Een controle van de Roeken-database leverde geen ongetelde kolonies op in geschikt gebied.
- Binnenkort worden actieve broedvogeltellers in regio's met droge dooradering benaderd met de vraag of ze broedvogelonderzoek willen doen (tellers krijgen een kml-kaart) net indien relevant de keuze tussen een gebiedstelling (BMP-B) of soortspecifiek onderzoek (bijv. alleen Bruine Kiekendief, Grauwe Klauwier, Steenuil).

Figuur 2. Ligging van getelde Roeken- (links) en Huiszwaluwkolonies (rechts) in 2016 in boerenland, met onderscheid naar geschikt en ongeschikt gebied (overzicht nog niet volledig).

We verwachten dat de huidige steekproeven voor veruit de meeste van deze soorten al voldoende groot zijn; noodzakelijke aanvullingen verwachten we met name bij en Bruine Kiekendief. Van sommige soorten echter zijn de resterende populaties in boerenland waarschijnlijk te klein voor een zinvolle monitoring in relatie tot geschikt en ongeschikt gebied; de resterende broedparen zitten namelijk grotendeels in natuurgebieden. We zullen gegevens uit de nieuwe vogelatlas gebruiken om te bepalen of we eerder toch substantiële vestigingen in het boerenland over het hoofd hebben gezien (Bontbekplevier, Grauwe Klauwier, Kramsvogel, Paapje).

4.3 Evaluatie

Op grond van de resultaten die in 2016 zijn geboekt, en gegevens uit de nieuwe VogelAtlas wordt nog beoordeeld waar bijsturing nodig is om de vereiste steekproeven te verkrijgen. Op de bijeenkomst van de begeleidingscommissie beleidsmonitoring vogels in het kader van ANLb dd. 29 september 2016 is afgesproken wordt dat die beoordeling het beste in januari kan plaatsvinden (na actualisatie van het GIS-bestand met ANLb-overeenkomsten), om dubbel werk te voorkomen.

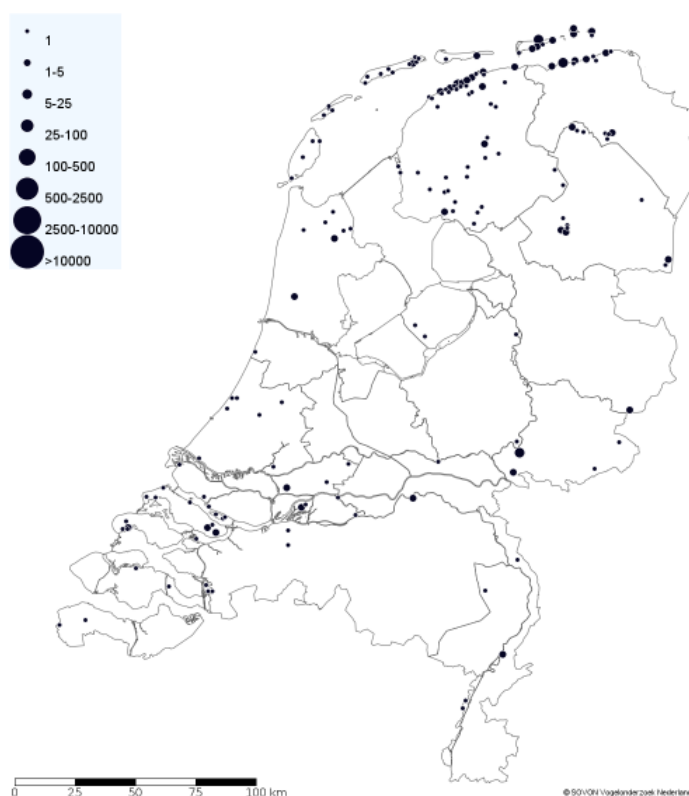
5. Monitoring van Watervogels

5.1 Uitgangssituatie

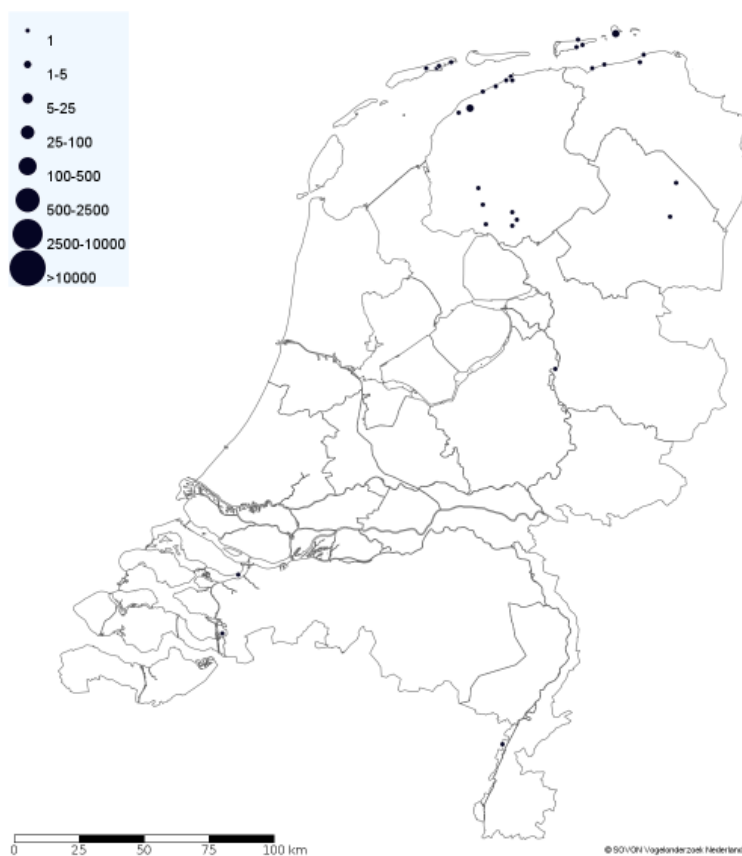
De opdracht behelst het aansporen van tellers om de ANLb niet-broedvogelsoorten Blauwe Kiekendief, Kleine zwaan, Kraanvogel en Ruigpootbuizerd die tijdens de reguliere watervogelmonitoring reeds worden gedekt deze soorten ook in te tekenen op de locatie binnen het telgebied waar deze is aangetroffen.

5.2 Verrichte inspanningen en resultaten.

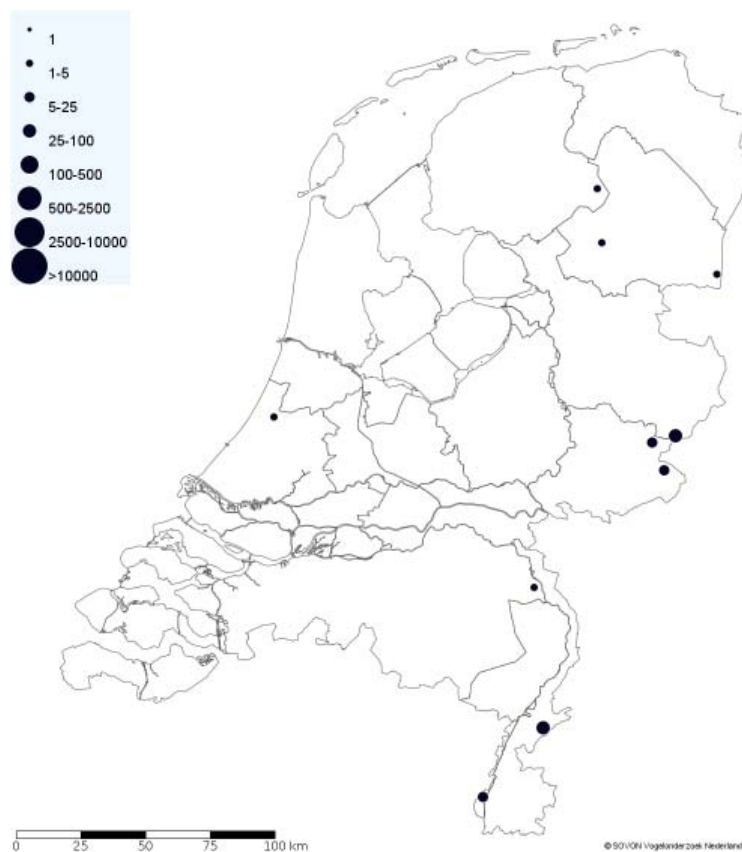
Het seizoen is in september van start gegaan. De septembertelling is belangrijk voor doortrekkers. De eerste nieuwsbrief van het seizoen verschijnt ook die maand. Vanaf oktober zijn de wintergasten aangekomen. De extra werkzaamheden voor de watervogeltellers is om de betreffende vier soorten, die in principe reeds worden meegeteld, ook in te tekenen op kaart. Ganzen en zwanentellers, die een beperktere soortenset tellen en veelal in het agrarisch gebied actief zijn worden verzocht deze soorten mee te nemen bij de telling en deze in te tekenen. Via mailings en nieuwsbrieven zijn tellers geïnformeerd om soorten in te tekenen. Intekenen gebeurt in het veld vooral op papier. Deze wordt of na de telling opgestuurd en bij Sovon verwerkt of door de waarnemer zelf ingevoerd via het onlineportal van Sovon. Het voordeel van deze laatste is dat de gegevens direct in de database komen te staan. Vanaf de novembertelling is het mogelijk om via een door Sovon ontwikkelde applicatie met tablet of smartphone in het veld waarnemingen in te kunnen voeren (met exacte coördinaten), waarna bij beëindiging van de telling de resultaten direct kunnen worden geüpload. Dit laatste maakt het intekenen toegankelijker, en verwacht wordt dat dit een extra stimulans zal geven aan de deelname. Bij de novembertellingen zijn ongeveer 250 tellingen ingevoerd.

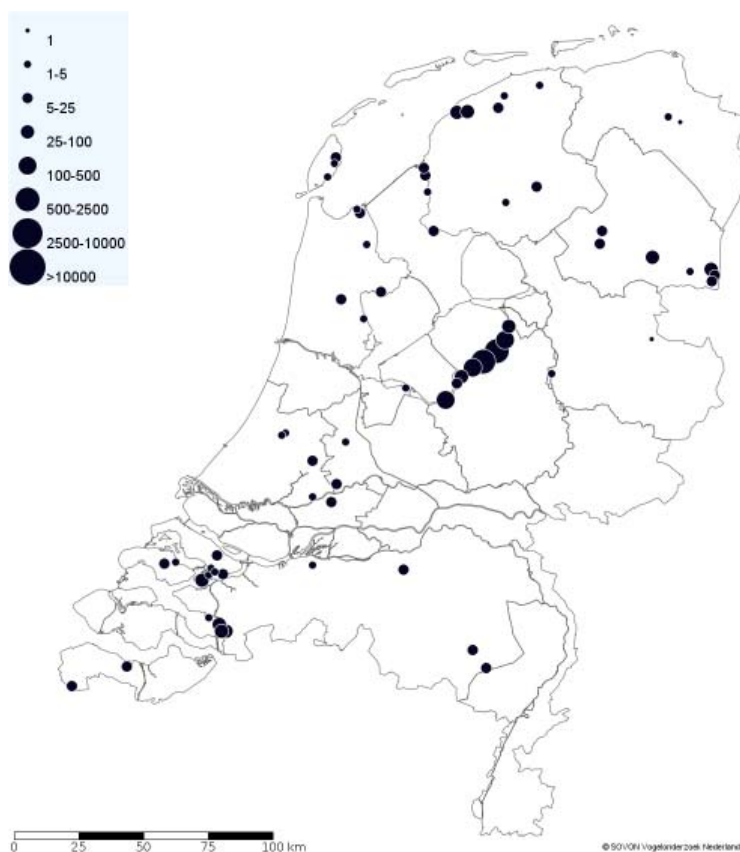
Figuur 5.1. Verspreiding Blauwe Kiekendief in september-november op basis van de watervogeltellingen

Figuur 5.2. Verspreiding Ruigpootbuizerd in september-november 2016 op basis van de watervogeltellingen

Figuur 5.3. Verspreiding Kraanvogel in september-november 2016 op basis van de watervogeltellingen

Figuur 5.4. Verspreiding Kleine Zwaan in september-november 2016 op basis van de watervogeltellingen

5.3 Evaluatie

In de beginfase van het telseizoen is met de ontwikkeling en lancering van de invoerapplicatie vooral ingezet op het intekenen van soorten. Vanaf december zal worden ingezet op terugkoppeling van de resultaten zodat ook waarnemers die niet hebben ingetekend gestimuleerd om dat ook te doen, en instructies voor een goede vastlegging van de vier soorten, ook als er geen zijn waargenomen (beter vastleggen van nultellingen). Immers, ook de afwezigheid is een belangrijke parameter. Hoewel er vanuit wordt gegaan dat watervogeltellers deze soorten standaard meenemen bij de telling is het goed dat ook vast te leggen. Helaas is dat momenteel nog niet via een keuze-optie mogelijk. Het is wel mogelijk in het opmerkingenveld, maar dat is database-technisch een minder geschikte oplossing.

6. Monitoring van Wintervogels

6.1 Uitgangssituatie

Het PTT-project (Punt Transect Tellingen), ook wel aangeduid als het Meetnet Wintervogels, is het enige landelijke meetnet dat zich richt op 'terrestrische wintervogels' waaronder de voor ANLb relevante vogelsoorten. Het PTT bestaat uit één telling per jaar in de tweede helft van december en verzamelt sinds 1978 betrouwbare informatie over landelijke en regionale aantalsontwikkelingen van meer dan 80 soorten terrestrische wintervogels. Het is daarmee een van de langstlopende biotische meetnetten van Nederland. Daarnaast is het PTT voor een klein aantal talrijke en verspreid voorkomende watervogels een nuttige aanvulling op de reguliere monitoring in het landelijk gebied, dat wil zeggen buiten de belangrijke watervogelgebieden die in het Meetnet Watervogels worden gevolgd. De meetpunten in het PTT (een route heeft 20 vaste punten waar 5 minuten wordt geteld) zijn goed over de verschillende habitats verdeeld; met name in het stedelijk en regulier agrarisch gebied zijn relatief veel telpunten aanwezig. Het PTT heeft een vrij stabiele groep van ongeveer 400 (veelal ervaren) waarnemers met een relatief klein verloop.

6.2. Verrichte inspanningen en resultaten

Dit voorjaar is gestart met een nadere analyse van de telroutes die voor de doelsoorten relevant zijn en van de strata waar extra routes met voorrang gewenst zijn. Vervolgens is in het najaar van 2016 gestuurd op extra routes in de relevante, momenteel onderbemonsterde strata, en op het (wederom) geteld krijgen van de relevante routes. De studie naar de telroutes is uitgevoerd (zie hierna), en de coördinatie is afgerond voor het plaatsvinden van de tellingen (16 december 2016 t/m 1 januari 2017).

Uitgaande van minimaal 800 benodigde telpunten per stratum, en 306 (ANLb) resp. 1064 (referentiegebieden) beschikbare telpunten, zijn er nog minimaal 26 telroutes (met elk 20 telpunten) extra nodig. Dit is gemiddeld 1-4 per provincie. Er is eerst gekeken in hoeverre vacante PTT-routes (dat wil zeggen in het verleden geteld, maar nu niet meer) geschikt zijn om in de extra opgave te voorzien, omdat we hiervan ook over historische reeksen beschikken. Vervolgens hebben we nieuwe routes aangemaakt. De nadruk lag daarbij op het selecteren van punten in open en besloten akkerland binnen geschikt gebied.

De nieuwe routes zijn in de zogenaamde "vacante gebieden pagina's" van de Sovon-website beschikbaar gemaakt voor waarnemers. Deze routes zijn als prioritair geormerkt. De strategie om tellers te binden en nieuwe tellers in 'probleemregio's te zoeken, gebeurt onder meer door een wervende nieuwsbrief die begin december verstuurd wordt om de vrijwilligers te prikkelen. Voorbeelden van eerdere nieuwsbrieven zijn opvraagbaar. Verder zijn oproepen geplaatst in de digitale nieuwsbrieven van Sovon van 30 okt en 30 nov, en in Sovon-Nieuws nummer 3.

Nieuwe tellers zijn daarnaast actief (naast nieuwsbrieven, website, Landelijke Dag e.d.) gerekruteerd uit de 900 vrijwillige vogeltellers die hebben geparticipeerd in het winterdeel van de Vogelatlas. Deze tellers zijn, indien woonachtig in of nabij gebieden waar extra routes nodig zijn, gebeld met de vraag of ze een PTT-route willen gaan tellen.

De werving blijkt succesvol. Over heel 2016 zijn tot dusver (stand 25 november) 88 routes opnieuw ondergebracht bij tellers. Inmiddels zijn 48 routes nieuwe of opnieuw getelde routes in ANLb-gebied. In theorie zijn het aantal nieuw te tellen routes tegen kunnen vallen indien er in de telperiode ((6 december t/m 1 januari) veel slecht weer zou zijn. Naar verwachting zijn de meeste routes medio januari 2017 ingevoerd.

Op dit moment bevindt zich een app voor invoer in de testfase. Deze moet bij de start van de veldperiode al beschikbaar zijn. het voordeel hiervan is dat gegevens sneller (de dag van invoer) digitaal beschikbaar zijn

6.3 Evaluatie

We kunnen stellen dat de werving succesvol is geweest, ook in minder aantrekkelijke gebieden, al moeten de toezeggingen nog wel worden waargemaakt. Het aantal voor ANLb relevante routes lijkt fors te worden uitgebreid.

7. Monitoring via Meetnet Nestkaarten

7.1 Uitgangssituatie

Het Meetnet Nestkaarten is in 1995 van start gegaan en richt zich op het verzamelen en analyseren van data over broedresultaten. Binnen het meetnet wordt samengewerkt met veel andere organisaties en soortwerkgroepen die nestgegevens verzamelen. Zij brengen hun gegevens via dit project bij Sovon onder en maken ze daarmee beschikbaar voor toepassingen in het kader van natuur- en soortenbeleid. Informatie over broedsucces van weidevogels is een belangrijke factor voor evaluatie en aansturing van het agrarisch (natuur)beheer. Voor onder andere twee ANLb-doelsoorten, de nachtactieve Kerkuil en Steenuil, is het meetnet zelfs de belangrijkste informatiebron voor aantalsmonitoring.

Vanuit het NEM/EZ is aangegeven dat het Meetnet Nestkaarten in 2016 voor nog maar 50% gefinancierd kon worden uit het NEM-budget. De resterende 50% is in 2016 vanuit ANLb gefinancierd. Naast de reguliere werkzaamheden, zijn specifiek voor Kerkuil en Steenuil extra werkzaamheden begroot die nodig zijn om de beschikbare informatie goed te kunnen ontsluiten, zodat ze gekoppeld kunnen worden aan locaties met (beschikt) leefgebied in het kader van ANLb. Dit betekent dat gesprekken gevoerd moeten worden met de landelijke en regionale werkgroepen die zich richten op deze soorten, om afspraken te maken over het gedetailleerd doorleveren van nestlocaties. Verder is terugkoppeling op de jaarlijkse uilencontactdagen van belang. In latere jaren is ook begeleiding van vrijwilligers een belangrijk aspect.

7.2 Verrichte inspanningen en resultaten

De ANLb-opdracht werd in 2016 pas verleend op het moment dat het broedseizoen van Steenuil en Kerkuil al grotendeels voorbij was. De werkzaamheden tot dusverre hebben zich dus nog uitsluitend gericht op het aanhalen van de contacten met de beide landelijke soortwerkgroepen STONE (Steenuil) en SWKN (Kerkuil).

Voor de Steenuil geldt dat de gegevensverzameling via Meetnet Nestkaarten t/m 2015 al behoorlijk goed liep (gemiddeld 1411 nesten per jaar in 2011-2015). De verwachting is dat dit hoge niveau ook in 2016 gehaald zal worden. Op dit moment zijn 800 nestkaarten beschikbaar, maar de meeste gegevens worden pas in de loop van het najaar en winter aangeleverd. Met de regionale coördinator in het belangrijkste resterende hiaat in de gegevensbeschikbaarheid (Noord-Brabant) is inmiddels overlegd hoe we invulling kunnen geven aan reeds eerder gemaakte afspraken om de situatie te verbeteren. We kiezen voor een groei-model, waarbij we middels een bijdrage in de provinciale nieuwsbrief en later thema-avonden de vrijwilligers de meerwaarde van gestandaardiseerde gegevensverzameling uitleggen. Daarnaast zijn we door STONE in de gelegenheid gesteld om, op ons verzoek, een presentatie te geven op de landelijke Steenuilendag van 29 oktober j.l.. Deze gelegenheid is gebruikt om de aanwezige waarnemers en regionale coördinatoren (ongeveer 130 aanwezigen!) terugkoppeling te geven op tot nu toe behaalde resultaten, en ze inzicht te geven in de nieuwe meetvragen in relatie tot ANLb. Dit heeft direct na afloop al geresulteerd in aanvullende gegevens die nog niet bij ons bekend waren. Bij Steenuil is het ook van belang om te kunnen beschikken over tellingen van territoria in vastbegrensde telgebieden, omdat niet alle vogels in nestkasten broeden. Deze tellingen kunnen via hetzelfde STONE-netwerk van vrijwilligers worden verzameld. N.a.v. de Steenuil-dag zijn data beschikbaar gekomen uit o.a. regio Wijk bij Duurstede (Ut), heel Zeeuws-Vlaanderen in 2003, 2007, 2011 en 2015 en is contact gezocht met geïnteresseerde nieuwe tellers (start tellingen in Bommelerwaard in 2017). Op 5 februari 2017 vindt een vervolgoverleg plaats met de regio-coördinatoren van STONE om de wervingsacties te vervolgen en waar nodig verder te concretiseren.

Voor de Kerkuil geldt dat de gegevensverzameling via Meetnet Nestkaarten nog verbeterd moet worden. De gegevensverzameling t/m 2015 is weliswaar van voldoende niveau voor het realiseren van de NEM-meetdoelen (gemiddeld 784 nesten per jaar in 2011-2015), maar voor het halen van de ANLb-meetdoelen is een grotere en beter over het land gespreide steekproef noodzakelijk. De SWKN is echter, veel meer dan STONE, een zeer sterk op bescherming georiënteerde club die minder belang hecht aan een goede registratie van de verzamelde gegevens. Er is afgelopen maanden meermaals telefonisch overleg gevoerd met een vertegenwoordiger van het bestuur van de SWKN over registratie via nestkaarten, en dit is op de onlangs gehouden SWKN-bestuursvergadering geagendeerd als belangrijk onderwerp. Het bestuur is zich zeer van het belang van een goede registratie bewust en bezint zich op de juiste strategie om alle regionale (en behoorlijk autonoom opererende) groepen daadwerkelijk zover te krijgen. Om daarin te ondersteunen zal Sovon aanwezig zijn voor nadere

toelichting op de jaarlijkse contactdag van alle regionale coördinatoren op 28 januari aanstaande. We presenteren daar ook een uitwerking van reeds beschikbare gegevens, de meerwaarde van gestandaardiseerde gegevensverzameling te illustreren.

7.3 Evaluatie

De gegevensverzameling voor de Steenuil lag al op een hoog niveau, en er zijn al belangrijke stappen ondernomen om die verder te verbeteren. Voor de Kerkuil zijn al contacten gelegd om de situatie te verbeteren, maar die moeten begin 2017 nog worden geconcretiseerd. De verwachting is dat er enkele jaren voor nodig zullen zijn naar een gegevensverzameling van voldoende niveau toe te groeien.

8. Conclusies en aandachtspunten

8.1 Conclusies

Op grond van de voorlopige resultaten kunnen de volgende conclusies worden getrokken

1. De monitoring van broedvogels in steekproefgebieden (BMP, regionaal ook MAS) nadert de doelstelling. Voor het broedseizoen werd een knelpunt geconstateerd bij vogelsoorten die representatief zijn voor het leefgebied droge dooradering. Dit vergt een beperkt aantal extra meetpunten in vijf provincies. In twee van de vijf provincies lijkt dat doel na het broedseizoen van 2016 gehaald. Voor de andere provincies lijkt dit (bijna) binnen bereik.
2. De metingen aan kolonievogels en zeldzame soorten zijn vermoedelijk al grotendeels op orde. In Januari 2017 wordt dit nader geanalyseerd, gebruik maken van de meest recent GIS-bestanden van ANLb-gebieden
3. Er zijn acties in gang gezet op het vlak van opleiding van werving en opleiding van vrijwillige vogeltellers. In het broedseizoen van 2017 kan worden nagegaan wat dit heeft opgeleverd.
4. De bijsturing bij het Meetnet Watervogels is in gang gezet. Het seizoen beslaat het winterhalfjaar 2016/2017. De resultaten zijn nog niet bekend. Er zijn geen knelpunten geconstateerd.
5. Bij PTT (Meetnet 'terrestrische' Wintervogels) is nagegaan hoeveel nieuwe routes nodig zijn. Hiervoor zijn gericht de tellers benaderd die de afgelopen jaren hebben geteld in het kader van de Vogelatlas. Hoewel de telperiode nog moet beginnen (16 december t/m 1 januari) lijkt het aantal benodigde telroutes al bereikt.
6. Bij twee nachttactieve doelsoorten (Steenuil en Kerkuil) verloopt de monitoring via het Meetnet nestkaarten. Bij de Steenuil is de bijsturing is goede samenwerking met de expertgroep in gang gezet. Bij de Kerkuil ook maar hier zullen nog aanzienlijke inspanningen nodig zijn op het organisatorische en administratieve vlak.

8.2 Aandachtspunten

De resultaten worden doorgezet naar de NDFF. Dat gebeurt als volgt:

- In week van 12 t/m 16 december van 2016 worden de BMP-resultaten geladen (territoria doelsoorten per relevant BMP-plot)
- In januari 2017 worden de MAS-resultaten geladen
- In de 2^e helft van januari van 2017 worden de meetresultaten van kolonievogels en zeldzame soorten (te bepalen bij de nadere beoordeling in de 1^e helft van januari) en PTT geladen
- De watervogelresultaten komen in juni beschikbaar (het seizoen loopt door tot in mei).

9. Literatuur

BOELE A., VAN BRUGGEN J., HUSTINGS F., KOFFIJBERG K., VERGEER J.W & VAN DER MEIJ T. 2016. Broedvogels in Nederland in 2014. Sovon-Rapport 2016/04. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.

ZOETEBIER D., TEUNISSEN W. & VOGEL R. 2016. Oplevering voorstel meetlocaties vogelmonitoring ANLb (definitief). Nota 25 mei 2016, Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.

Bijlage I. Voortgangsrapportage Nestkaarten voor BC-NEM

1.1 Algemeen

Het Meetnet Nestkaarten is in 1995 van start gegaan. Het project maakt onderdeel uit van het NEM (in 2016 voor 50% in NEM-kader gefinancierd; resterende 50% door ANLb, met focus op Steenuil en Kerkuil) en richt zich op het verzamelen en analyseren van data over broedresultaten van vogels. Dit is een belangrijke parameter in de jaarcyclus van een vogelsoort. Het helpt samen met parameters als populatieomvang (Meetnet Broedvogels) en overleving (op basis van ringprojecten zoals CES) te begrijpen en voorspellen wat er met de populaties van een specifieke soort gebeurt en gaat gebeuren ('early warning'), en in welke fase van de levenscyclus zich eventueel problemen voordoen.

1.2 Organisatie van het Meetnet Nestkaarten bij Sovon

De projectcoördinatie is in handen van Chris van Turnhout. De meeste dagelijkse werkzaamheden worden uitgevoerd door Frank Majoor met ondersteuning van Albert de Jong. Deze werkzaamheden bestaan o.a. uit het gericht stimuleren waarnemingen te doen en deze door te geven, het controleren van de binnengekomen nestkaarten, het afhandelen van vragen en verzoeken, het samenstellen van bijdragen voor de digitale nieuwsbrief en registratie van de deelnemers. Jeroen Nienhuis beheert de databestanden, het invoerprogramma en ondersteunt de digitale aanlevering van gegevens door vrijwilligers. Analyses en rapportage worden uitgevoerd door Chris van Turnhout. De begeleiding is in handen van Rob Vogel.

In het Meetnet Nestkaarten wordt samengewerkt met een groot aantal andere organisaties die nestgegevens verzamelen. Zij brengen hun gegevens via dit project bij Sovon onder, en maken ze daarmee beschikbaar voor verdere toepassingen. Zonder het Meetnet Nestkaarten zou deze informatiebron niet bereikbaar zijn voor maatschappelijke beleidstoepassingen. Het gaat om de volgende organisaties: Werkgroep Roofvogels Nederland, Werkgroep Slechtvalk Nederland, Gierzwaluwbescherming Nederland, Steenuil Overleg Nederland, Stichting Hirundo, Stichting Oehoeerwerkgroep Nederland, Landschapsbeheer Nederland, Stichting Kerkuilwerkgroep Nederland, de landelijke werkgroep NESTKAST en STORK (Ooievaars).

Het Meetnet Reproductie Waddenzee, een WOT-programma georganiseerd in het kader van trilaterale TMAP-verplichtingen (zie agendapunt 10) dat geen onderdeel van het NEM uitmaakt, is op dit moment grotendeels afhankelijk van de dataverwerking en analysemogelijkheden die het Meetnet Nestkaarten biedt. Bovendien zijn de trilateraal afgestemde soorten van het Meetnet Reproductie Waddenzee sinds 2012 opgenomen in het Meetnet Nestkaarten. Voor meer informatie over de afstemming tussen het Meetnet Nestkaarten en Reproductiemeetnet Waddenzee, zie de notitie die als bijlage 2 van de Voortgangsrapportage 2014 is opgenomen.

1.3. Meetdoelen

Met ingang van 2012 zijn de meetdoelen van het Meetnet Nestkaarten als volgt:

1. Broedsucces van weidevogels en Waddenvogels (TMAP): matig sturend meetdoel
2. Kwaliteit agrarisch gebied
3. Milieukwaliteit
4. Klimaatverandering
5. Natuurgraadmeters

Op basis van deze meetdoelen zijn 43 soorten geselecteerd (bijlage 1).

1.4. Basisgegevens

Het databestand is in beheer bij Sovon en omvat momenteel gegevens van 814.698 (stand 31 augustus 2016). Dit is een toename van ruim 51.000 nesten ten opzichte van augustus 2015 (+7%; vorig jaar +49.000 nesten ten opzichte van 2014). Conform de samenwerkingsovereenkomst worden LBN-nestgegevens nu jaarlijks aan het databestand toegevoegd. Het aandeel digitaal ingestuurde nestkaarten is al jaren op een stabiel hoog peil, en bedroeg ook in 2015 weer 96%. Dit heeft een kwaliteitsverbetering van de gegevens (ingebouwde foutencontroles, beschikbare gegevens worden efficiënter benut) en aanzienlijke besparing van invoerkosten opgeleverd. Desondanks blijven papieren nestkaarten binnenkomen, vooral van roofvogelwaarnemers die de overstap naar digitale invoer niet graag maken.

1.5. Realisatie producten 2016

De beschrijving vindt plaats aan de hand van de in 2016 te leveren producten:

Uitgave van nieuwsbrief: de laatste jaren maken we in plaats van één projectnieuwsbrief per jaar meerdere bijdragen over het Meetnet Nestkaarten voor de digitale nieuwsbrief van Sovon, die elke maand verschijnt. Deze bijdragen worden ook als 'actueeltes' op de website geplaatst. Op deze manier hopen we meer waarnemers bij het meetnet te betrekken, omdat de digitale nieuwsbrief een veel bredere verspreiding kent dan alleen de deelnemers aan het Meetnet Nestkaarten. Daarnaast denken we dat vaker korte berichten publiceren over het meetnet beter in de smaak valt bij de deelnemers dan één keer uitgebreider.

Meer dan in voorgaande jaren hebben we ons in 2016 bij het schrijven van bijdragen gericht op contractsoorten die nog relatief mager in het meetnet zijn vertegenwoordigd, maar die in principe wel door een grote groep van waarnemers gevolgd zouden kunnen worden. De timing van de bijdragen sloot daarbij aan op de start van de nestperiode van elke soort. Er werd daarbij ook aandacht besteed aan resultaten uit eerdere jaren. Over de volgende soorten zijn bijdragen verschenen: Merel, Gekraagde Roodstaart, Ringmus, Kievit (aansluitend bij het Jaar van de Kievit), Spreeuw, Boerenzwaluw en Ooievaar. Het is nog te vroeg om te beoordelen in hoeverre dit daadwerkelijk extra gegevens heeft opgeleverd.

Voortgangsrapport 2016 en Projectplan 2017: dit document; geleverd ten behoeve van de BC-NEM vergadering.

Aanlevering nestkaarten aan CBS: opgeleverd. De op papier binnengekomen nestkaarten van contractsoorten zijn na controle ter vertoetsing aangeboden aan het CBS. De kaarten zijn inmiddels vertoetst en in het bestand opgenomen.

Aanlevering bestand aan CBS: uiterlijk 15 oktober wordt aan CBS geleverd: 1) bestand met per nestkaart uit 2014 de coördinaten en FGR en 2) een bestand met per soort per jaar het gemiddelde legbegin en aantal nestkaarten waarop de cijfers zijn gebaseerd, t.b.v. update legbeginindicator in Compendium voor de Leefomgeving.

Bijdrage aan broedvogelrapport: zal conform afspraak uiterlijk 15 maart 2017 worden opgeleverd.

Overige producten:

Invoerprogramma Digitale Nestkaart: in juli 2016 is versie 5.4 uitgebracht. Verbeteringen hebben zich vooral gericht op betere afstemming met het programma Griel van Vogeltrekstation voor doorgeven van ringgegevens. Hierdoor hopen we meer nestkaarten te verkrijgen van soorten waarvoor veel nestjongen worden geringd. Dat lijkt ook te lukken: het aantal nestkaarten met ringgegevens is sinds 2002 inmiddels toegenomen met 51%. Voor een volledig overzicht van recente verbeteringen zie http://sl.sovon.nl/nestkaart/nestkaart_updates.asp. Nieuwe versies van de Digitale Nestkaart worden aangekondigd op o.a. de website, en middels een email aan alle gebruikers van eerdere versies van het nestkaartprogramma.

Bijdrage Broedvogelrapport 2014 en andere publicaties: een bijdrage op basis van de resultaten van het Meetnet Nestkaarten is inmiddels een vast onderdeel van de jaarlijkse broedvogelrapportage voor waarnemers. Deze keer zijn de beschikbare nestgegevens van Koolmees en Pimpelmees geanalyseerd, in samenhang met gegevens over aantalsontwikkelingen (BMP) en overleving (CES) van deze soorten. Ook in andere publicaties met een groot bereik is aandacht aan het Meetnet Nestkaarten besteed, zoals Sovon-Nieuws (over broedsucces Ooievaars, tevens gepubliceerd op website van STORK). Tenslotte zijn bijdragen geleverd aan de Jaarverslagen 2015 van de werkgroepen NESTKAST, STONE en WRN (in tijdschrift de Takkeling).

1.6. Situatie m.b.t. aandachtspunten (Kwaliteitsrapportage NEM over 2015)

1. Meer nestkaarten verkrijgen van te weinig bemonsterde soorten, met speciale aandacht voor weide- en Waddenvogels (Sovon).

In de meest recente kwaliteitsrapportage van het CBS, over 2015, werd het Meetnet Nestkaarten voor het vierde achtereenvolgende jaar als 'goed' beoordeeld ten aanzien van het behalen van de meetdoelen. Voor 9 van de 43 gevolgde soorten is het oordeel echter nog matig (3) of slecht (6). Vorig jaar waren dat 10 van de 43 soorten (Eider is substantieel verbeterd). De gegevensinwinning is echter nog steeds voor verbetering vatbaar. In bijlage 1 is het aantal binnengekomen nestkaarten in de jaren 2011 t/m 2015 weergegeven voor de contractsoorten. Enkele opvallende zaken worden hieronder beschreven.

Voor Graspieper werden in 2015 veel meer nestkaarten verzameld dan in de jaren daarvoor. Dat zal naar verwachting ook in de toekomstige beoordeling zichtbaar zijn. Voor Kokmeeuw is de gegevensverzameling weliswaar verbeterd, maar waarschijnlijk nog niet voldoende om als 'goed' te kwalificeren. Voor de overige zeven onderbemonsterde soorten is de gegevensinwinning nog niet verbeterd.

De (nieuwe) contractsoorten waarvoor de inwinning nog onvoldoende is betreffen vooral Waddenvogels (TMAP). Deze soorten worden deels met het Reproductiemeetnet Waddenzee gevolgd. Voor sommige soorten zijn aanvullende nestgegevens al aan het Nestkaartenbestand toegevoegd (bv. Kluut, Scholekster, Eider). Voor andere soorten zijn gegevens weliswaar toegezegd, maar zijn toezeggingen nog niet nagekomen (Zilvermeeuw, Kleine Mantelmeeuw en Noordse Stern). Dan nog zal voor een deel van de laatstgenoemde soorten het aantal nestkaarten te laag zijn. Gesprekken met andere (vaak (semi-)professionele) bronhouders om hun gegevens van betreffende soorten ook in het nestkaartenbestand op te nemen worden nog steeds gevoerd, maar voortgang blijkt moeizaam en deze hebben tot dusverre helaas nog niet tot concrete resultaten geleid. Er zijn daarnaast soorten waarvoor geen gegevens op nestniveau worden ingezameld, omdat het broedsucces gekwantificeerd wordt op basis van het aantal vliegvlugge jongen in uitgerasterde *enclosures* binnen de kolonies (Grote Stern, Lepelaar).

Verder blijft het aantal nestkaarten voor contractsoort Gekraagde Roodstaart nog te laag; deze soort is ook behoorlijk zeldzaam geworden als nestkastbroeder. Verdere uitbreiding van het netwerk biedt in de toekomst mogelijk soelaas.

Het hoge aantal nestkaarten dat door extra aandacht in 2014 (Jaar van de Spreeuw) werd verzameld, hebben we in 2015 op een iets lager niveau kunnen vasthouden. Over de resultaten over beide jaren hebben we een artikel in het vogeltijdschrift *Limosa* geschreven (van Turnhout *et al.* 2016), om zodoende de waarde van nestkaarten voor een breder vogelaarspubliek inzichtelijk te maken.

Voor Blauwe Kiekendief zijn slechts weinig gegevens uit de laatste jaren beschikbaar, omdat de soort bijna als broedvogel in Nederland verdwenen is.

Voor Grauwe Klauwier geldt dat Stichting Bargerveen sinds een aantal jaren niet langer nestgegevens van deze soort verzamelt. Het doorgeven van nestinformatie wordt gestimuleerd maar dit is zeer lastig, want de Grauwe Klauwier is een zeldzame en in de meeste regio's afwezige broedvogelsoort.

2. Continuering samenwerking met soortgerichte werkgroepen en zorgdragen voor opname gegevens in databestanden (Sovon).

Hierin wordt continu geïnvesteerd. Het afgelopen jaar is regelmatig overleg gevoerd met o.a. Landschapsbeheer Nederland, STORK, Gierzwaluwbescherming Nederland en de landelijke werkgroep NESTKAST. De contacten met de Kerkuilwerkgroep en STONE (Steenuilen) zijn geïntensiveerd, met het oog op de meetdoelen voor ANLb (zie verder ANLb-voortgangverslag).

3. Uitzoeken wat er ten behoeve van de provincies nog meer met dit meetnet kan worden gedaan (CBS & Sovon). Speciaal voor gebruik door provincies heeft Sovon in mei 2014 een IAWM-notitie geschreven met potentiële toepassingen van het Meetnet Nestkaarten. Over één van die toepassingen, de CLO-graadmeter "veranderingen in legbegin", als indicator voor klimaatveranderingen, is in mei 2016 overleg gevoerd met Leo Soldaat (CBS) over mogelijkheden om die te verbeteren en verder te specificeren. Vervolgacties moeten u in eerste instantie door het CBS worden uitgevoerd.

Overigens heeft de IAWM in 2015 geconcludeerd dat het Meetnet Nestkaarten via de inzet van een groot aantal vrijwilligers en tegen beperkte jaarlijkse investeringen veel inzicht in oorzaken van aantalsveranderingen bij vogelsoorten oplevert, en over de veerkracht van populaties. Het draagt, anticiperend op de paragraaf over soortenbescherming in het Natuurpact van Kabinet en provincies, bij om in de beleidscycli in het natuurdomein op tijd tot een efficiënte inzet van maatregelen te kunnen komen en om de getroffen maatregelen te toetsen aan doelbereik. Stopzetten van het meetnet werd om die reden inefficiënt genoemd.

1.7. Overige activiteiten

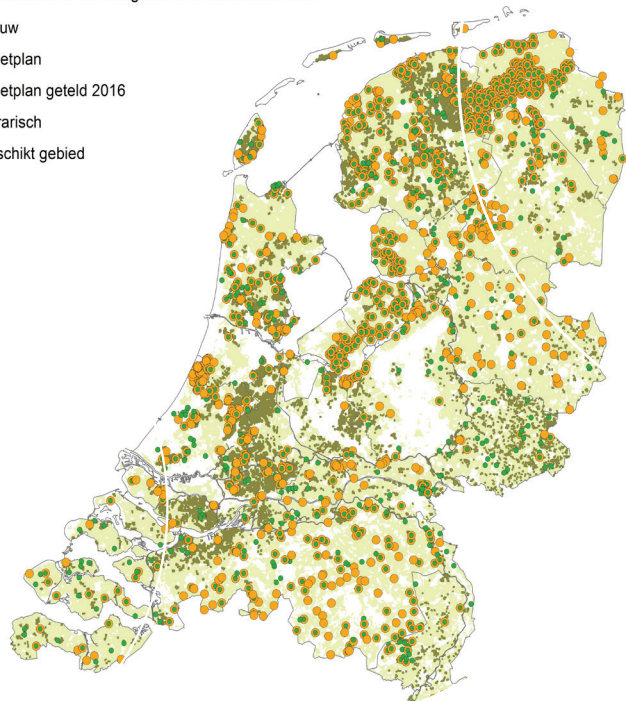
- Met financiering van het Prins Bernhard Cultuurfonds en Vogelbescherming Nederland heeft Sovon de laagdrempelige online-invoerapplicatie 'Nestkaart Light' ontwikkeld. Deze is in 2014 gelanceerd voor alle deelnemers aan het Meetnet Nestkaarten. Ten opzichte van de bestaande Digitale Nestkaart is de invoer een stuk eenvoudiger en worden alleen de meest basale gegevens gevraagd. Beide invoersystemen zijn overigens volledig compatibel met elkaar ten aanzien van gebruikte coderingen etc. De gegevens komen in één bestand terecht. Nestkaart Light lijkt inderdaad in een behoefte te voorzien: in 2014 en 2015 kwamen resp. 2137 en 1613 nestkaarten binnen (985 resp. 1055 exclusief Kerkuil en Ooievaar).
- Een mobiele app voor de invoer van nestgegevens is in 2015/16 ontwikkeld door een vrijwilliger met veel IT-expertise. We hebben veel overleg met hem gevoerd om te zorgen dat de invoer via de app volledig compatibel wordt met het nestkaartsysteem. Er moeten nog enkele werkzaamheden worden uitgevoerd om de gegevens snel te kunnen importeren, maar de verwachting is dat de app in het voorjaar van 2017 landelijk kan worden geïntroduceerd. Een pilot in 2016 in Zeeland voor roofvogelwaarnemers bleek duidelijk in een behoefte te voorzien.
- Een actiepunt uit de BC van vorig jaar vloeide voort uit de opmerking van Mervyn Roos dat RWS participatie in het Meetnet Nestkaarten zou kunnen overwegen indien het meetnet ook inzicht geeft in nestsucces van visetende watervogels (Aalscholver, Visdief e.d.).
- Via de website van de Jaarrond Tuintelling (tuintelling.nl, sinds 2015, inmiddels >7000 deelnemers) hebben we aandacht besteed aan het belang van nestgegevens verzamelen, en deelnemers opgeroepen om speciaal op Merel-nesten te letten. Dit willen we in de toekomst vaker gaan doen.
- We hebben twee keer overleg gevoerd met Vivara, een grote producent van nestkasten in Nederland. We hebben voorgesteld om samen te werken op het vlak van het stimuleren van mensen die nestkasten kopen om hun gegevens door te geven, bijvoorbeeld door het toevoegen van een flyer over Nestkaart Light, of een telformulier waarop de gewenste informatie is voorgedrukt. Een ander idee is om specifiek de mensen te benaderen die gegevens doorgeven via weekvandenestkast.nl. Dit overleg heeft nog geen resultaat gehad, maar vervolg-overleg is gepland.

1.8. Belangrijkste knelpunten

Voor een klein aantal met name Waddensoorten blijft de gegevensverzameling achter bij de doelstelling. Het maken van afspraken, en vooral het nakomen daarvan met bronhouders, blijkt een zaak van de lange adem. Veruit het belangrijkste knelpunt voor het Meetnet Nestkaarten blijft de onzekere financiering, omdat onduidelijk is of de constructie van 2016 (50% NEM, 50% ANLb) in 2017 kan worden voortgezet. Hieronder worden nogmaals de afbreukrisico's op een rijtje gezet, in geval van beëindiging van het meetnet:

- 1) Het Meetnet Nestkaarten is voor Sovon een belangrijk 'parapluproject', waarin verschillende organisaties hun nestgegevens onderbrengen. Met deze organisaties zijn samenwerkings'-overeenkomsten gesloten of anderszins afspraken gemaakt. Het moeten terugkomen op deze afspraken zal niet eenvoudig zijn uit te leggen aan deze organisaties, die vaak ook een wezenlijke bijdrage leveren aan andere NEM-meetnetten.
- 2) De infrastructuur van het Meetnet Nestkaarten is belangrijk voor de gegevensstromen binnen het WOT-project Reproductiemeetnet Waddenzee (invoer, verwerking en beheer; zie 1.2).
- 3) De gegevensverzameling voor monitoring van ANLb-doelsoorten Kerkuil en Steenuil is afhankelijk van het Meetnet Nestkaarten voor een deel van de meetdoelen (Teunissen *et al.* 2015).
- 4) De meetdoelen van ANLb-beleidsmonitoring zoals geformuleerd in de concept-meetplannen zijn nog signalerend van aard; ze registreren wat er gebeurt. De o.i. logische vervolgstap in de toekomst is om te beoordelen waarom ANLb wel of niet bijdraagt aan een gunstige landelijke staat van instandhouding van doelsoorten. Het Meetnet Nestkaarten is daar als verklarend meetnet op gericht. Het tijdelijk stop zetten van dit meetnet zal ons inziens per saldo nadelen met zich meebrengen. De kosten voor herstel van het opgebouwde netwerk zullen afgezet tegen de jaarlijkse kosten namelijk relatief hoog zijn. Deze notie hebben we ook in de concept-ANLb-meetplannen opgenomen.

- nieuw
- meetplan
- meetplan geteld 2016
- agrarisch
- beschikt gebied

In opdracht van:

Sovon Vogelonderzoek Nederland

Postbus 6521
6503 GA Nijmegen
Toernooiveld 1
6525 ED Nijmegen
T (024) 7 410 410

E info@sovon.nl
I www.sovon.nl

